

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

ประวัติศาสตร์ ป.๖

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

รศ. วุฒิชัย มูลศิลป์

ผู้ตรวจ

ดร. กัญฐิกา ศรีอุดม
ผศ. ดร. วรพร ภูพงษ์พันธ์
นางสุริย์พันธุ์ สุขสาธิต

บรรณาธิการ

ผศ. ศิริพร ดาบเพชร

พิมพ์ครั้งที่ ๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ISBN : 978-616-203-270-7

รหัสสินค้า ๑๖๑๓๐๒๕

จัดพิมพ์และจำหน่ายในประเทศไทย
อักษรา อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด
142 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งพญาไท เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10200
www.aksorn.com Tel./Fax. 0-2622-2888 (อัตโนมัติ 20 คู่สาย)
เว็บไซต์ : www.aksorn.com โทร. 0-2303-9101-6

ค้นความรู้ขยายความคิดจาก

ที่พิมพ์กำกับหัวข้อสำคัญในหนังสือเรียนหลักสูตรใหม่ ชั้น ป.๔ ขึ้นไป
ผ่าน www.aksorn.com ไปยังแหล่งความรู้ทั่วโลก

คำนำ

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ ในโรงเรียนทั่วไปที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปีการศึกษา ๒๕๕๖ และจากการศึกษาวิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔ จึงนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งมีความเหมาะสมและชัดเจน เพื่อให้สถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบทิศทางการจัดหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

หนังสือเรียน ประวัติศาสตร์ ป.๖ เล่มนี้จัดทำขึ้นสำหรับใช้ประกอบการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โดยดำเนินการจัดทำให้สอดคล้องตามกรอบของหลักสูตรทุกประการ ส่งเสริมกระบวนการคิด การสืบเสาะหาความรู้ การแก้ปัญหา ความสามารถในการสื่อสาร การตัดสินใจ การนำไปใช้ในชีวิต รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาการตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

หนังสือเรียน ประวัติศาสตร์ ป.๖ เล่มนี้ มี ๓ หน่วย ในแต่ละหน่วยแบ่งเป็นบทย่อยๆ ซึ่งประกอบด้วย

๑. เป้าหมายการเรียนรู้ประจำหน่วย กำหนดระดับความรู้ ความสามารถของผู้เรียนว่าเมื่อเรียนจบในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ต้องบรรลุมาตรฐานตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในหลักสูตรข้อใดบ้าง

๒. แนวคิดสำคัญ แก่นความรู้ที่เป็นความรู้ความเข้าใจของตนติดตัวผู้เรียน

๓. เนื้อหา ครบตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ นำเสนอเหมาะสมกับการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้น

๔. กิจกรรม มีหลากหลายรูปแบบให้นักเรียนปฏิบัติ แบ่งเป็น

(๑) **กิจกรรมนำสู่การเรียนรู้** นำเข้าสู่บทเรียนเพื่อกระตุ้นความสนใจแก่ผู้เรียน

(๒) **กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้** ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะประจำหน่วย

(๓) **กิจกรรมรวบยอด** ให้ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้รวบยอด และประเมินผลการเรียนรู้ตามมาตรฐานตัวชี้วัดประจำหน่วย

หนังสือเรียน ประวัติศาสตร์ ป.๖ เล่มนี้ นำเสนอการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ซึ่งเป็นการศึกษาสิ่งที่ผู้เรียนเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภาพ แผนภูมิ ตารางข้อมูล ช่วยในการนำเสนอสาระต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

คณะผู้จัดทำจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า **หนังสือเรียน ประวัติศาสตร์ ป.๖** เล่มนี้ จะเป็นส่วนเสริมการเรียนการสอนที่อำนวยความสะดวกต่อการเรียนประวัติศาสตร์ เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามมาตรฐานตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ทุกประการ

คำชี้แจงในการใช้สื่อ

มาตรฐานตัวชี้วัด
ระบุตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วย

Web Guide
แหล่งเรียนรู้ทางอินเทอร์เน็ต

เป้าหมายการเรียนรู้
กำหนดระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียนเมื่อเรียนจบหน่วย

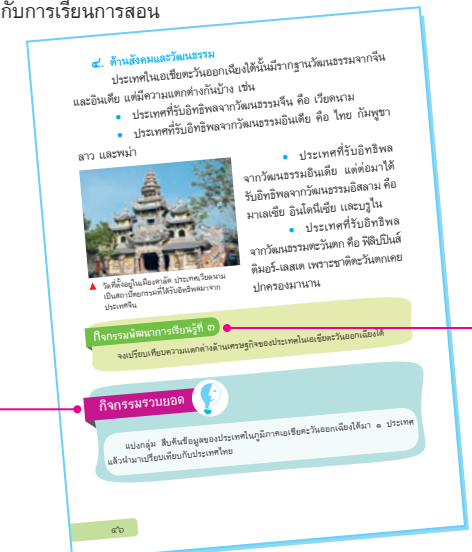

กิจกรรมนำสู่การเรียนรู้
นำเข้าสู่บทเรียนโดยใช้กระตุ้นความสนใจและวัดประเมินผลก่อนเรียน

แนวคิดสำคัญ
แก่นความรู้ที่เป็นความเข้าใจของตนติดตัวผู้เรียน

เนื้อหา
ครบตามหลักสูตรแกนกลางฯ ๕๑ นำเสนอโดยใช้แผนภาพ แผนภูมิ ตารางเหมาะสมกับการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนรู้
ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาความรู้ประจำหน่วย

กิจกรรมรวบยอด
ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อแสดงพฤติกรรมการเรียนรู้รวบยอด และประเมินผลการเรียนรู้ตามมาตรฐานตัวชี้วัดประจำหน่วย

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ **วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์**

บทที่ ๑ การศึกษาประวัติศาสตร์

๑

๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ **เพื่อนบ้านของเรา**

บทที่ ๑ ประเทศเพื่อนบ้าน

บทที่ ๒ ความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๑๘

๑๙

๔๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ **ความเป็นมาของชาติไทย**

บทที่ ๑ พัฒนาการของไทยสมัยรัตนโกสินทร์

บทที่ ๒ ผลงานของบุคคลสำคัญสมัยรัตนโกสินทร์

บทที่ ๓ ภูมิปัญญาสมัยรัตนโกสินทร์

๕๒

๕๓

๗๓

๘๖

● บรรณานุกรม

● ภาคผนวก

๙๐

พิเศษ ๑

WEB GUIDE

ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม จากเว็บไซต์ที่อยู่ในหนังสือเรียน หน้า ๓๗, ๓๙, ๔๙, ๖๔, ๖๘, ๗๔, ๗๕, ๗๙, ๘๐, ๘๗

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

**วิธีการ
ศึกษาประวัติศาสตร์**

เป้าหมายการเรียนรู้ประจำหน่วยที่ ๑

เมื่อเรียนจบหน่วยนี้ ผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถต่อไปนี้

๑. อธิบายความสำคัญของวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อย่างง่าย (มฐ. ส ๔.๑ ป.๖/๑)
๒. นำเสนอข้อมูลจากหลักฐานที่หลากหลายในการทำ ความเข้าใจเรื่องราวสำคัญในอดีต (มฐ. ส ๔.๑ ป.๖/๒)

กิจกรรมนำสู่การเรียนรู้

อาณาจักรสุโขทัย
มีประวัติความเป็นมา
อย่างไร

แนวคิดสำคัญ

วิธีการทางประวัติศาสตร์ เป็นวิธีการ
ศึกษาค้นคว้าที่เราสามารถนำไปใช้ศึกษาได้ทั้ง
ประวัติศาสตร์ชาติและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
หลักฐานที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์จะมีทั้ง
หลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง ในการรวบรวม
หลักฐานเราต้องรวบรวมหลักฐานที่หลากหลาย
และครบถ้วน เพื่อให้ได้ข้อมูลหรือเรื่องราวที่มีความ
ถูกต้อง น่าเชื่อถือ และใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

๑ วิธีการทางประวัติศาสตร์

วิธีการทางประวัติศาสตร์ คือ ขั้นตอนหรือวิธีการที่เราใช้เพื่อศึกษาค้นคว้า และเรียบเรียงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากหลักฐานต่างๆ

วิธีการทางประวัติศาสตร์ช่วยให้เราได้ข้อมูลหรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีความถูกต้อง เทียบตรง สมบูรณ์ และมีความน่าเชื่อถือ เราสามารถนำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของชาติและท้องถิ่นได้ โดยมีวิธีการค้นคว้า ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดหัวข้อที่สนใจ

เป็นการกำหนดหัวข้อที่เราสนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาของชาติและท้องถิ่น โดยอาจตั้งคำถามกว้างๆ เช่น

- สถานที่ที่เราต้องการศึกษามีประวัติความเป็นมาอย่างไร
- ชื่อของสถานที่ที่มีที่มาอย่างไร
- สภาพความเป็นอยู่ของคนในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นอย่างไร
- บุคคลที่เราต้องการศึกษามีประวัติและผลงานสำคัญอะไร
- ท้องถิ่นของเรามีประวัติความเป็นมาอย่างไร

ขั้นตอนที่ ๒ การรวบรวมหลักฐาน

เป็นการรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่เราต้องการศึกษาค้นคว้า ซึ่งหลักฐานแบ่งเป็น ๒ ชั้น ดังนี้

๑) **หลักฐานชั้นต้น** เป็นหลักฐานร่วมสมัยกับบุคคลหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต นั่นก็คือ เป็นหลักฐานที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้นจริงๆ เช่น หลักฐานชั้นต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ที่มีมากมายให้เราเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เช่น กฎหมายพระราชพงศาวดาร บันทึกรประจำวัน ภาพถ่าย แสตมป์ที่ภาพ แสตมป์ที่เสียง หนังสือพิมพ์ เอกสารราชการ สถาปัตยกรรมของพระที่นั่ง อาคารบ้านเรือนแบบตะวันตก เป็นต้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงการรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในสังคมไทย

หลักฐานชั้นต้นของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็เป็นหลักฐานร่วมสมัยกับบุคคลหรือเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในอดีตของท้องถิ่นนั้นๆ เช่น เอกสารทางราชการที่มีขึ้นในอดีตของแต่ละจังหวัด โบราณวัตถุ โบราณสถานที่สร้างขึ้นในท้องถิ่น สถาปัตยกรรมหรือสิ่งปลูกสร้างในอดีตที่ยังเห็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น อาคารจีนแบบตะวันตก หรืออาคารชิโน-โปรตุกีส จังหวัดภูเก็ต อาคารแบบตะวันตกบริเวณถนนราชดำเนินและสำเพ็ง กรุงเทพมหานคร อาคารไม้ที่ตลาดร้อยปี จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่มีอยู่ในสมัยนั้น เช่น เรือพระราชพิธี นาฬิกา พัดลม วิทยุ เป็นต้น

▲ อาคารชิโน-โปรตุกีส จังหวัดภูเก็ต ส่วนใหญ่สร้างขึ้นในสมัยที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดีเป็นสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลภูเก็ต สมัยรัชกาลที่ ๕ จัดเป็นหลักฐานชั้นต้น

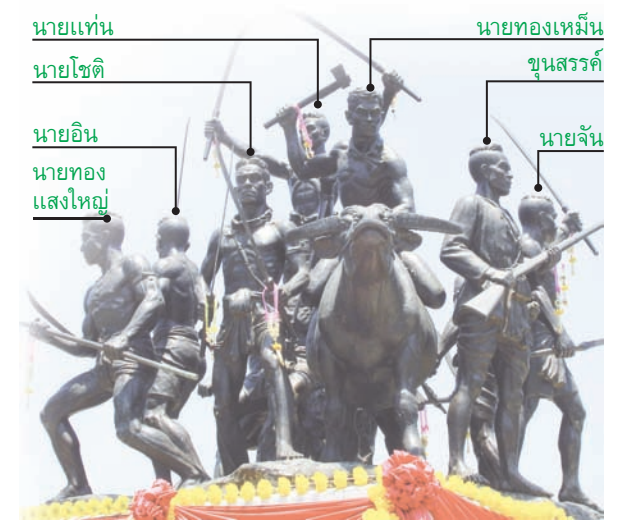

▲ เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ ๙ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งเป็นเรือลำแรก ที่สร้างในรัชกาลปัจจุบัน จัดเป็นหลักฐานชั้นต้น

๒) หลักฐานชั้นรอง เป็นหลักฐานที่สร้างขึ้นมาในภายหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้น เช่น หนังสือ บทความ หรือบันทึกความทรงจำที่เขียนขึ้นหลังเหตุการณ์สำคัญในประเทศไทย อนุสาวรีย์วีรชนชาวบ้านบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

นอกจากนี้ ในบางท้องถิ่นอาจจะมีตำนานหรือเรื่องเล่าต่อๆ กันมาที่เกี่ยวกับความเป็นมาของท้องถิ่น ที่มาของชื่อสถานที่ ซึ่งถือว่าตำนานหรือเรื่องเล่าเหล่านี้เป็นหลักฐานชั้นรองด้วย เช่น

- ตำนานจามเทววงศ์ เกี่ยวกับการสร้างเมืองหริภุญไชย (ลำพูน)
- ตำนานเรื่องพระยาทรงพระยาพาน เกี่ยวกับการสร้างพระปฐมเจดีย์และพระประโทนเจดีย์ จังหวัดนครปฐม
- ตำนานหนองโสน เกี่ยวกับการสร้างเมืองอยุธยา
- ตำนานจ่านกร้อง จ่าการบูรณ เกี่ยวกับการสร้างเมืองพิษณุโลก
- ตำนานเมืองโยนกนครไชยบุรีศรีช้างแสน เกี่ยวกับการสร้างเมืองเชียงใหม่

▲ อนุสาวรีย์วีรชนชาวบ้านบางระจัน จ.สิงห์บุรี สร้างโดยกรมศิลปากร จัดเป็นหลักฐานชั้นรอง

ขั้นตอนที่ ๓ การตรวจสอบหลักฐาน

เป็นการตรวจสอบหลักฐานที่หามาได้ว่า มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือเพียงใด เช่น ข้อมูลที่ได้จากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ย่อมน่าเชื่อถือมากกว่าผู้ที่ได้รับการบอกเล่าต่อกันมาโดยไม่ได้เห็นด้วยตนเอง หลักฐานทางราชการย่อมน่าเชื่อถือมากกว่าบุคคลทั่วไป หลักฐานที่เป็นต้นฉบับย่อมถูกต้องมากกว่าฉบับคัดลอก เป็นต้น การตรวจสอบหลักฐานจะทำให้ผู้ใช้หลักฐานรู้ว่า หลักฐานใดมีความถูกต้องกว่า สมบูรณ์กว่า และน่าเชื่อถือมากกว่า

ขั้นตอนที่ ๔ การตีความหลักฐาน

เป็นการนำข้อมูลจากหลักฐานที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ แล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่และตีความว่าจะได้รับความรู้หรือเรื่องราวใดจากข้อมูลนั้นบ้าง โดยเรียงลำดับข้อมูลตามความสำคัญตามลำดับเวลา ก่อนหลัง หรือเรียงตามหัวข้อ เพื่อความสะดวกในการนำข้อมูลที่ได้จากหลักฐานมาใช้

ขั้นตอนที่ ๕ การเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูล

เป็นการนำข้อมูลจากหลักฐานที่ได้มาเรียบเรียงให้เป็นเรื่องราว เพื่อตอบข้อสงสัยหรือประเด็นที่ตั้งไว้ โดยนำมาเรียบเรียงอย่างมีเหตุและผล มีหลักฐานอ้างอิงที่สามารถเชื่อถือได้ ไม่ลำเอียง จากนั้นนำเสนอความรู้ที่ค้นคว้ามาได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น นำมาเขียนเรียงความ เล่าให้ผู้ฟัง จัดนิทรรศการ เป็นต้น

▲ การจัดนิทรรศการ เป็นวิธีการหนึ่งในการนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ศึกษาค้นคว้าได้

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๑

ร่วมกันอภิปรายว่าการตรวจสอบหลักฐานและการตีความข้อมูลมีความสำคัญอย่างไร

๒ ตัวอย่างการนำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่น

นักเรียนสามารถนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ มาใช้ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของท้องถิ่น ดังนี้

๑. การกำหนดหัวข้อที่สนใจ

สมมุติว่านักเรียนเป็นชาวจังหวัดบุรีรัมย์ และมีความสนใจในการศึกษาประวัติของจังหวัดบุรีรัมย์ นักเรียนอาจจะกำหนดหัวข้อที่สนใจ เช่น

- ประวัติความเป็นมาของจังหวัดบุรีรัมย์
- ที่มาของชื่อจังหวัดบุรีรัมย์
- สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดบุรีรัมย์
- ประเพณีวัฒนธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์

๒. การรวบรวมหลักฐาน

การศึกษาเกี่ยวกับจังหวัดบุรีรัมย์สามารถศึกษาได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

๑) **หลักฐานชั้นต้น** เช่น ปราสาทหินเมืองต่ำ แหล่งเตาเผาโบราณ อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง จารึกปราสาทหินพนมรุ้ง ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๖ ร.ศ. ๑๑๘ เป็นต้น

๒) **หลักฐานชั้นรอง** เช่น

- **สถานที่** เช่น ศาลากลางจังหวัดบุรีรัมย์ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ อนุสาวรีย์เราสู้ เป็นต้น
- **หนังสือ** เช่น *บุรีรัมย์ มาจากไหน* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน* ของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ เป็นต้น
- **ประเพณีวัฒนธรรม** เช่น งานมหกรรมว่าวอีสาน งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง งานเครื่องเคลือบพันปีประเพณีบ้านกรวด งานเทศกาลข้าวหอมมะลิ เป็นต้น

• บุคคล เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน คนในชุมชน เป็นต้น

๓. การตรวจสอบหลักฐาน

นำหลักฐานที่ได้มาพิจารณาว่ามีความถูกต้อง น่าเชื่อถือหรือไม่ และควรพิจารณาจากหลักฐานหลายชิ้นประกอบกัน แล้วเลือกเอาข้อมูลที่ตรงกันทุกแหล่งข้อมูล

๔. การตีความหลักฐาน

นำหลักฐานที่ได้ตรวจสอบแล้วว่าน่าเชื่อถือ มาแยกประเภท จัดหมวดหมู่ โดยเรียงลำดับตามเวลาก่อนหลัง และความสำคัญของข้อมูลที่สำคัญผู้ตีความต้องทำใจเป็นกลาง ไม่อคติ และไม่นำความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปใช้ในการตีความ ต้องตีความจากหลักฐานเท่านั้น จึงจะเป็นข้อมูลที่ถูกต้องและน่าเชื่อถือ

๕. การเรียบเรียงและการนำเสนอข้อมูล

นำข้อมูลที่ตีความแล้วมา นำเสนอความจริงและข้อเท็จจริงให้ผู้อื่นรับทราบ ซึ่งการนำเสนอข้อมูลมีหลายวิธี เช่น การเขียนรายงาน การจัดนิทรรศการ การเล่าข้อมูลที่ได้อ่านมาให้ผู้ฟัง เป็นต้น ทั้งนี้ควรนำเสนอข้อมูลที่มีเหตุมีผล และมีแหล่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ เพื่อความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ความรู้เสริม

ภาพถ่าย เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร สะท้อนให้เห็นถึงสภาพการดำรงชีวิตของคนไทยในสมัยนั้น สามารถใช้ประกอบหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรได้ ภาพถ่ายที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย คือ ภาพถ่ายในสมัยรัชกาลที่ ๔

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๒

แบ่งกลุ่ม นำวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นของตนเอง จากนั้นออกมารายงานหน้าชั้นเรียน

๓ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์

นักเรียนสามารถศึกษาประวัติศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนี้

๑. หลักฐานชั้นต้น

๑) หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น

• โบราณสถาน เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามฯ พระที่นั่งอนันตสมาคม

• โบราณวัตถุ เช่น พระพุทธรูปรัตนนายก พระพุทธรูปไสยาสน์

๒) หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น

• จารึก เช่น จารึกตำรายา วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามฯ

• พงศาวดาร เช่น พงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ พระราชพงศาวดารกรุงสยามจนถึงต้นรัชกาลที่ ๕ พงศาวดารท้องถิ่น

• จดหมายเหตุ เช่น จดหมายเหตุพระราชกรณียกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๑-๓

• กฎหมาย เช่น กฎหมายตราสามดวง รัฐธรรมนูญ

• เอกสารทางราชการ เช่น ประกาศราชการ ประกาศสำนักพระราชวัง จดหมายราชการ เอกสารการทูต รายงานการประชุม

• พระราชหัตถเลขา เช่น พระราชหัตถเลขาของพระมหากษัตริย์รัชกาลต่างๆ

• พระราชนิพนธ์และพระนิพนธ์ เช่น พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ในรัชกาลที่ ๕ พระนิพนธ์สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ

• หนังสือพิมพ์ เช่น บางกอกกรีตอร์เดอร์ กรุงเทพเดลิเมล์

• บันทึกส่วนตัว เช่น ความทรงจำในสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ บันทึกพระยาทรงสุรเดช เป็นต้น

๒. หลักฐานชั้นรอง

๑) หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น

- อนุสาวรีย์ เช่น อนุสาวรีย์ทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ ๑

พระบรมรูปทรงม้า อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

๒) หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น

- ตำนาน เช่น ตำนานพระแก้วมรกต
- หนังสือและวารสาร เช่น หนังสือประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ วารสารประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม

• วรรณคดีและวรรณกรรม เช่น นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ เรื่องรัตนโกสินทร์ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ เรื่องสี่แผ่นดิน

• เอกสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ เช่น เอกสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

๓. แหล่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์

หลักฐานทางประวัติศาสตร์สามารถหาได้จากแหล่งต่างๆ ดังนี้

• พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เช่น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

• พิพิธภัณฑสถานประจำจังหวัด เช่น พิพิธภัณฑสถาน จังหวัดกำแพงเพชรเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดกำแพงเพชร พิพิธภัณฑสถาน อุบลราชธานี จังหวัดเชียงราย

• สถานที่ราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ กระทรวง กรม สำนักงานเขต

• แหล่งโบราณคดีในจังหวัดต่างๆ เช่น วัด พระราชวัง พระที่นั่ง

• หอสมุดหรือห้องสมุด เช่น หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดประจำสถานศึกษา

ตัวอย่าง

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ได้จากหลักฐานชั้นต้น ในสมัยรัตนโกสินทร์

การสร้างพระนคร

“ในจุลศักราช ๑๑๔๕ ปีเถาะ เบ จศก (พ.ศ. ๒๓๒๖) โปรดให้ตั้งกองสักเลกไพร่หลวงสมกำลังและเลกหัวเมืองทั้งปวง แล้วให้เกณฑ์ทำอิฐขึ้นใหม่บ้าง ให้ไปรื้ออิฐกำแพงเมืองกรุงเก่าลงมาบ้าง ลงมือก่อสร้างพระนครทั่วพระบรมมหาราชวังและพระราชวังบวรสถานมงคลในปีนั้น...

... และขุดคลองใหญ่เหนือวัดสระเกศอีกคลองหนึ่ง พระราชทานนามว่า คลองมหานาค เป็นที่สำหรับประชาชนชาวพระนครจะได้ลงเรือไปประชุมเล่นเพลงและสักวาในเทศกาลฤดูน้ำ เหมือนอย่างครั้งกรุงศรีอยุธยาเก่า และวัดสระเกศนั้น... พระราชทานนามเปลี่ยนใหม่ว่า วัดสระเกศ...”

(พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค),
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๕, หน้า ๒๒)

จากข้อมูลที่ระบุไว้ในพระราชพงศาวดารฯ รัชกาลที่ ๑ ทำให้ทราบว่าพระบรมมหาราชวัง สร้างใน พ.ศ. ๒๓๒๖ โดยใช้กำลังไพร่หลวง และไพร่สม โดยเกณฑ์ไพร่ทั้งในกรุงและในหัวเมือง อิฐที่ใช้สร้างพระนครมีทั้งอิฐที่ทำขึ้นใหม่ และอิฐที่รื้อมาจากกำแพงเมืองอยุธยา จากข้อมูลนี้เราอาจตีความต่อไปได้ว่า ในขณะนั้นกรุงศรีอยุธยาเหลือเพียงซากปรักหักพัง มีผู้คนอยู่น้อย และยังไม่จำเป็นต้องฟื้นฟูกรุงศรีอยุธยา เพราะบ้านเมืองยังไม่ปลอดภัยจากกองทัพพม่า และการเผาอิฐใหม่อาจเสียเวลาและสิ้นเปลืองแรงงาน จึงรื้ออิฐกำแพงเมืองอยุธยามาใช้ประโยชน์

ส่วนข้อมูลเรื่องการขุดคลองและการเล่นเพลง เล่นสักวาในฤดูน้ำหลาก แสดงให้เห็นว่าการละเล่นเช่นนี้เป็นประเพณีที่นิยมกันมากตั้งแต่สมัยอยุธยา นอกจากนี้เราสามารถตีความได้อีกว่า การที่ผู้ปกครองในสมัยรัตนโกสินทร์พยายามสร้างกรุงเทพฯ ให้มีรูปแบบเหมือนกรุงศรีอยุธยา ทั้งในด้านผังเมือง คูคลอง พระบรมมหาราชวัง ชื่อสถานที่ที่เหมือนกับสถานที่ในกรุงศรีอยุธยา และการฟื้นฟูประเพณีให้เหมือนอย่างสมัยอยุธยาก็เพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้ราษฎร และเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่ากรุงเทพมหานครสืบทอดอำนาจการปกครองและวัฒนธรรมจากสมัยอยุธยา

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔

“ประกาศอนุญาตให้ชาวกรุงฯ รับจ้างฝรั่ง (พ.ศ. ๒๓๙๙)”

“มีพระบรมราชโองการ...ให้ประกาศรู้ทั่วไปแก่บรรดาราชราษฎรที่อยู่ในพระราชอาณาจักร...ให้ทราบจงทั่วกันว่า บัดนี้มหานครใหญ่ นอกประเทศทั้งสามเมือง ได้เข้ามาทำสัญญาทางพระราชไมตรี แลการค้าขายกับด้วยพระมหานครนี้...มีลูกค้าพาณิชคนผิวขาวที่เรียกว่าฝรั่งหลายพวกหลายคนเอาเงินเอาทองเป็นอันมากเข้ามา...แลจ้างคนฝ่ายไทยใช้ให้เป็นครูสอนภาษาแลทำการงานต่างๆ พระเจ้าแผ่นดินแลเสนาบดีก็มีความยินดี ว่าราษฎรฝ่ายไทยที่ยากจนจะได้ช่องเพื่อจะค้าขาย แลรับจ้างทำการหาเงินทองเป็นประโยชน์เจริญแก่บ้านเมือง...

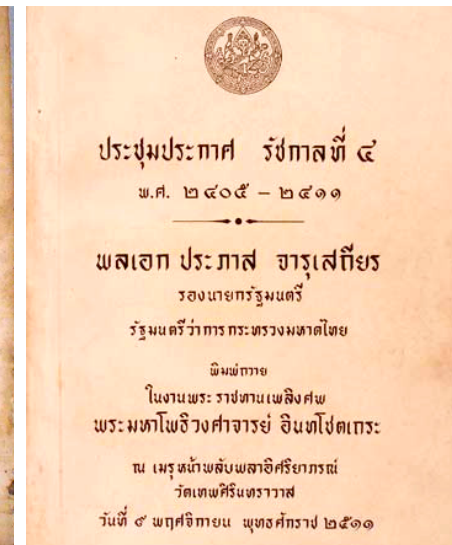
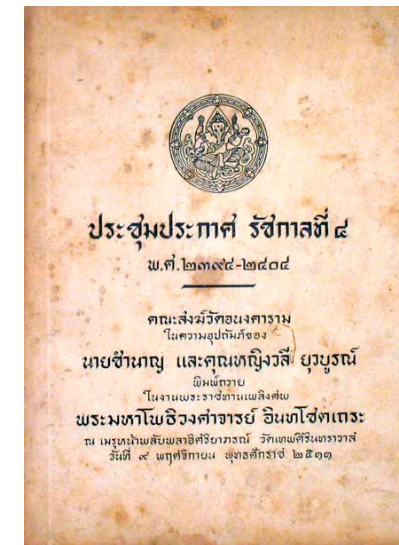
...เพราะฉะนั้นจึงประกาศมาบัดนี้...ไทย จีน ญวน พม่า มอญ เขมร ลาว เขกมลายู เขกจาม แลลูกหลานฝรั่งโปรตุเกสเดิม ทั้งปวงทั้งหญิงชาย ใครจะไปรับจ้าง...ไปทำการของคนนอกที่เรียกว่าฝรั่ง...โปรดให้ทำหมดทุกอย่างมิได้ห้ามคนทั้งปวงที่อยากจะใคร่รับจ้าง จงได้ค่าจ้างเป็นผลประโยชน์ของตัวเลี้ยงชีวิตเถิด ไม่มีความผิดอันใดเพราะที่รับจ้างคนนอกที่เรียกว่าฝรั่งนั้นเคย

ประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีมะโรง รัชชัตถ์ อัฐศก”
(ตรงกับวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๙๙)

จากข้อมูลในประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ฉบับนี้ ทำให้เราทราบว่าประกาศฉบับนี้ออกมาใน พ.ศ. ๒๓๙๙

หลังจากมีการทำพันธสัญญาทางการค้าและพระราชไมตรีกับชาติตะวันตก ๓ ชาติ คือ อังกฤษ ใน พ.ศ. ๒๓๙๘ สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๓๙๙ ทำให้มีชาวตะวันตกหรือฝรั่งเข้ามาที่กรุงเทพฯ มากขึ้น และมีความต้องการจ้างราษฎรไทยให้ทำงานต่างๆ ทั้งสอนภาษาไทย ติดต่อการค้า ฯลฯ แต่ราษฎรอาจจะเกรงว่าทางการจะไม่อนุญาตให้ทำงานกับฝรั่ง จึงทรงมีประกาศอนุญาตว่าให้ราษฎรทำงานรับจ้างฝรั่งได้

ในประกาศยังระบุว่าราษฎรเชื้อชาติต่างๆ ที่ถือเป็นราษฎรของไทย ทำให้เราได้ข้อมูลว่าในกรุงสยาม (ประเทศไทย) มีราษฎรหลากหลายเชื้อชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันและอยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ไทย นอกจากนี้ในประกาศระบุถึง “ลูกหลานฝรั่งโปรตุเกสเดิม” หมายถึง ราษฎรที่สืบเชื้อสายมาจากชาวโปรตุเกสที่เข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยา และตั้งรกรากอยู่ในกรุงศรีอยุธยา และต่อมาอพยพมายังกรุงเทพฯ พร้อมราษฎรไทยเชื้อชาติอื่นๆ แสดงถึงความเก่าแก่ของชุมชนเชื้อสายโปรตุเกสในเมืองไทย

▲ ประชุมประกาศ เป็นเอกสารที่พระมหากษัตริย์ใช้ติดต่อกับราษฎร เพื่อสร้างความสัมพันธ์และเป็นการเข้าถึงราษฎรมากขึ้น

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๓

๑. แบ่งกลุ่ม สืบหาหลักฐานชั้นต้น (หลักฐานที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร) ในท้องถิ่นของตนเอง จากนั้นออกมารายงานหน้าชั้นเรียน
๒. แบ่งกลุ่ม สืบหาหลักฐานชั้นรอง (หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร) ในท้องถิ่นของตนเอง จากนั้นออกมารายงานหน้าชั้นเรียน
๓. แบ่งกลุ่ม สืบหาชุมชนของตนเองว่ามีแหล่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใดบ้าง และให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งใด จากนั้นออกมารายงานหน้าชั้นเรียน
๔. แบ่งกลุ่ม ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้น ในสมัยรัตนโกสินทร์มา ๑ อย่าง และร่วมกันอภิปรายว่าหลักฐานนั้นให้ข้อมูลเกี่ยวกับอะไร จากนั้นออกมารายงานหน้าชั้นเรียน
๕. แบ่งกลุ่ม ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหลักฐานชั้นรอง ในสมัยรัตนโกสินทร์มา ๒ อย่าง และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากหลักฐานทั้ง ๒ ชั้น จากนั้นออกมารายงานหน้าชั้นเรียน

๔ การศึกษาประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์

เราสามารถใช่วิธีการทางประวัติศาสตร์มาศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ในสมัยนี้ และเห็นพัฒนาการของบ้านเมืองได้ ซึ่งนักเรียนสามารถนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ ๕ ขั้นตอน มาใช้ได้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดหัวข้อที่สนใจ

หัวข้อที่สนใจ คือ การปรับปรุงบ้านเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๔

ขั้นตอนที่ ๒ การรวบรวมหลักฐาน

เมื่อกำหนดหัวข้อได้แล้ว เราจะต้องค้นคว้าหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ซึ่งมีทั้งหลักฐานชั้นต้นและหลักฐานชั้นรอง ดังนี้

หลักฐานชั้นต้น

- พระราชพงศาวดารสมัยรัชกาลที่ ๔
- ราชกิจจานุเบกษา
- ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔
- เอกสารราชการ เช่น รายงานการประชุม
- หนังสือพิมพ์
- ภาพถ่าย

หลักฐานชั้นรอง

- หนังสือเรื่อง ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๗๕ ของคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี จัดพิมพ์เนื่องในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕
- หนังสือเรื่อง ได้รุ่มพระบารมี จักรีนฤพดินทร์สยามมินทราริราช ของคณะบรรณาธิการจัดทำสารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๗

นักเรียนควรเริ่มต้นด้วยการค้นคว้าหลักฐานชั้นรอง คือ หนังสือที่เกี่ยวกับรัชกาลที่ ๔ เช่น หนังสือเรื่อง ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒ รัชกาลที่ ๔ - พ.ศ. ๒๔๗๕ และหนังสือเรื่อง ได้รุ่มพระบารมี จักรีนฤพดินทร์สยามมินทราริราช ในบทที่เกี่ยวกับรัชกาลที่ ๔ เพื่อศึกษาเรื่องราวในหัวข้อที่ต้องการค้นคว้า

เมื่อมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหัวข้อนี้แล้ว นักเรียนสามารถค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมได้จากเอกสารชั้นต้น เช่น ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ โดยเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงบ้านเมืองมาอ่านเพิ่มเติม เช่น ประกาศเรื่องให้ประชาชนช่วยกันรักษาความสะอาด ไม่ทิ้งขยะและซากสัตว์ลงแม่น้ำลำคลอง ประกาศเรื่องการตัดถนนสายใหม่ เช่น ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง เป็นต้น

ความรู้เสริม

ถนนเจริญกรุง เดิมมีชื่อว่า “นิวโรด” เริ่มตั้งแต่ถนนสนามไชยจนถึงแม่น้ำเจ้าพระยาที่ดาวคนอง กรุงเทพมหานคร ใช้เทคนิคการสร้างแบบตะวันตก คำว่า “เจริญกรุง” มีความหมายว่า ความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง เช่นเดียวกับชื่อถนนบำรุงเมืองและถนนเฟื่องนคร ที่รัชกาลที่ ๔ โปรดให้สร้างขึ้นในเวลาเดียวกัน

▲ ถนนเจริญกรุง เป็นถนนสายแรกของเมืองไทย สองฟากของถนนเป็นที่ตั้งของร้านค้าของคนจีนและห้างฝรั่ง

ขั้นตอนที่ ๓ และ ๔ การตรวจสอบและตีความหลักฐาน

เมื่อได้หลักฐานแล้วนักเรียนสามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐานได้ด้วยการเทียบข้อมูลจากหลายๆ แหล่ง เพื่อดูว่ามีข้อมูลที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่ อย่างไร แล้วจัดหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อให้ใช้งานได้สะดวก เช่น จัดข้อมูลตามประเภทของหลักฐาน จัดข้อมูลตามหัวข้อ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๕ การเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูล

หัวข้อที่นักเรียนเลือก คือ การปรับปรุงบ้านเมือง สมัยรัชกาลที่ ๔ อาจทำได้ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ นักเรียนอาจเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงเรื่อง พระราชประวัติ เพื่ออธิบายว่า เพราะเหตุใดรัชกาลที่ ๔ จึงทรงมีแนวคิดที่จะปรับปรุงบ้านเมือง

ส่วนที่ ๒ นักเรียนอาจนำเสนอเรื่องการปรับปรุงบ้านเมืองในสมัยรัชกาลที่ ๔ โดยแยกเป็นหัวข้อย่อย เช่น

- การปรับปรุงบ้านเมืองด้านสุขอนามัย
- การปรับปรุงบ้านเมืองด้านการก่อสร้าง
- การปรับปรุงบ้านเมืองด้านการเปลี่ยนแปลงความคิดต่างๆ

ของราษฎร

▲ ถนนบำรุงเมือง เป็นถนนรุ่นแรกที่ใช้เทคนิคการสร้างแบบตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ ๔

▲ คลองผดุงกรุงเกษม เป็นคลองที่ขุดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ ในสมัยรัชกาลที่ ๔

สำหรับการนำเสนอข้อมูล นักเรียนอาจทำได้ด้วยการเขียนเรียงความ การจัดนิทรรศการ หรือการจัดสนทนากับเพื่อนร่วมชั้น

▲ การรายงานหน้าชั้น เป็นวิธีหนึ่งในการนำเสนอข้อมูล

กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ที่ ๔

ร่วมกันอภิปรายว่า นักเรียนจะสามารถหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้จากที่ใดบ้าง

กิจกรรมรวบยอด

แบ่งกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มกำหนดหัวข้อที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์มา ๑ หัวข้อ จากนั้นใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาเรื่องราวและจัดทำเป็นรายงาน และส่งตัวแทนออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน